

ELŻBIETA CZEKIEL-ŚWITALSKA*

TOŻSAMOŚĆ MIASTA SZCZECINA

THE IDENTITY OF THE CITY OF SZCZECIN

Streszczenie

Tożsamość Szczecina. Funkcjonowanie miasta można przyrównać do funkcjonowania organizmu ludzkiego z jego najważniejszym organem – mózgiem. Dla przestrzeni takim organem są ludzie odpowiedzialni za rozwój miasta – administracja. Szczecin może poszczycić się wspaniałymi płucami w postaci miejskiej zieleni. Nerki filtrujące dostarczane do organizmu płyny są obecnie w „odnowie”. Duża ilość wód w Szczecinie to jego wielki atut, ale musi być on odpowiednio wykorzystany. Serce jest podstawowym organem, a Szczecin jest takim nietypowym przypadkiem, który mimo że jest pozbawiony tego głównego organu, to jednak funkcjonuje. Brak mu wszakże jednoznacznie zadeklarowanej tożsamości, której symbolem powinna być charakterystyczna dla niego przestrzeń. Dwa najbardziej atrakcyjne miejsca – z punktu widzenia historycznego, widokowego i centralnego położenia (Wały Chrobrego i Zamek Księżąt Pomorskich), zostały pozbawione możliwości stania się centralną przestrzenią służącą do wypoczynku, spotkań – do bycia wizytówką miasta. Stało się to przez trasy szybkiego ruchu, które jednocześnie skutecznie odcięły lewobrzeżną część miasta od rzeki Odry.

Słowa kluczowe: „serce” miasta Szczecina

Abstract

The identity of the city of Szczecin. The proper functioning of the city can be compared to the human body. The base of humanity is the brain. For the urban space such a "vital" are the local government representatives responsible for a city development – administration as well. The city of Szczecin has such a remarkable "lungs", which is the greenery system. The kidneys responsible for filtration of the human body liquids are presently in "renovation". The extensive water areas are definitely the strength of the city of Szczecin, but these have to be properly managed. The "heart" is a fundamental vital – the city of Szczecin is the case where being deprived of this vital, it is still functioning. But the city has a lack of clearly defined identity expressed by the characteristic urban space. The two most attractive places in city of Szczecin from the historical and visual point of view: Wały Chrobrego and Pomeranian Princess Castle have been totally deprived of surrounding space to develop the leisure and meeting areas because of the communication arteries cutting off the access of the left-bank part of the city to the Odra river.

Keywords: "heart" of Szczecin city

* Dr inż. arch. Elżbieta Czekiel-Świtalska, Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego, Wydział Budownictwa i Architektury, Politechnika Szczecińska.

Charakterystyczny element wyróżniający dane miasto na arenie ogólnopolskiej, międzynarodowej, to jego tożsamość, wyrażona m.in. przez miejsce odróżniające je od innych miast.

Funkcjonowanie miasta można przyrównać do funkcjonowania organizmu ludzkiego z jego najważniejszym organem – mózgiem. Dla przestrzeni takim organem są ludzie, od których zależy rozwój danego obszaru, czyli władze na różnych szczeblach hierarchii administracyjnej. Szczecin nie ma szczęścia do osób, które mają duży wpływ na jego rozwój. Przedostatni prezydent miasta bardzo skutecznie odstraszył inwestorów i tym samym zahamował przestrzenne możliwości rozwoju. Na szczęście boom gospodarczy i możliwości korzystania z pieniędzy unijnych pozwalają z optymizmem patrzeć w przyszłość. Obecnie nowa władza obiecuje wspaniały rozwój Szczecina, z założeniem, że do 2050 r. będzie on metropolią makroregionu Pomerania. Główne założenia tego rozwoju oparto na zasadach proekologicznego i nowoczesnego rozwoju. Wspaniała wizja nosi nazwę *Floating Garden* – Pływający Ogród¹. Warunki do takiego rozwoju miasto ma wspaniałe: transgraniczne położenie, rzeki (łącznie miasta polskie i niemieckie), kanały, jeziora wszystkie połączone między sobą. Jest to komunikacja wodna, która prowadzi do Zalewu Szczecińskiego i dalej do Bałtyku. Ten zasób wód aż prosi się o wykorzystanie na mariny i rekreację. Drugim ważnym aspektem wizji rozwoju jest centrum kulturalno-naukowe. Można już dzisiaj powiedzieć, że Szczecin to miasto akademickie (18 wyższych uczelni). Jak widać, baza do zrównoważonego rozwoju miasta jest, należy ją tylko odpowiednio wykorzystać.

Kolejny organ istotny dla funkcjonowania organizmu ludzkiego to płuca. Szczecin znany jest z „zielonych płuc”: zieleń wysoka, średnia i niska jest właściwie wszędzie. Zasoby zieleni to: lasy (z czego państwowe to 2724,12 ha, a komunalne – 2345,68 ha), parki (142,5 ha), zieleń parkowo-leśna, zielone skwery, zieleń przy ulicach, alejach i placach (131,3 ha) oraz cmentarna (z czego Cmentarz Centralny zajmuje 160,03 ha). Ogółem ekosystem zieleni zajmuje 530,5 ha².

Sprawne funkcjonowanie człowieka to również nerki, filtrujące dostarczane do organizmu płyny. Duża ilość wód w Szczecinie (zajmują 23,9% pow.) jest i powinna być głównym atutem rozwoju miasta. Program „Poprawy jakości wody w Szczecinie”³ doprowadzi do uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej.

Położenie miasta i drogi wodne sprawiły, że w 2007 r. o Szczecinie usłyszał prawie cały świat. Odbył się tu finał wieloetapowych regat – „złot wielkich żaglowców”. Miasto przygotowało się do przyjazdu 1,5 mln turystów, a przybyło ok. 2,5 mln, z czego wynika, że jest potrzeba organizacji takich imprez. Głównym miejscem tego wydarzenia były Wały Chrobrego i ich podnóże, przy których odbywają się wszystkie większe imprezy, np. coroczne „Dni morza”.

Właśnie przestrzeń łącząca Wały Chrobrego i Odrę mogłaby stać się „sercem miasta”, gdyby nie to, że miejsca te dzieli droga szybkiego ruchu. Serce jest podstawowym organem dla funkcjonowania człowieka. Szczecin jest pozbawiony głównego, centralnego „serca”, a mimo to funkcjonuje. Brak mu swojego „city”, w przeciwieństwie do innych miast, takich jak: Kraków, Wrocław, Gdańsk. Na szczęście trwają dyskusje i próby ożywienia tego ważnego dla tożsamości Szczecina organu.

Szczecin ma natomiast wiele urokliwych miejsc, które mogą pełnić lub pełnią rolę „małych serc”. Na przykład szczecińskie Jasne Błonia przyległe do parku Kasprowicza są takim miejscem dla wielu mieszkańców. Jest to park położony w centrum miasta, w którym właściwie cały rok spędzają swój wolny czas szczecinianie. To miejsce kojarzy się wszystkim z papieżem Janem Pawłem II, który właśnie tutaj spotkał się z mieszkańcami. Stoi tam dzisiaj pomnik papieża, a miejsce to jest chętnie odwiedzane. Mimo swoistego uroku, bliskości urzędu miejskiego (siedziba głównych władz miasta) i popularności, jaką się cieszy wśród mieszkańców, nie jest to jednak główne „serce” Szczecina. To miasto zasługuje na prawdziwe miejsce szczególne, które będzie tętniło życiem, miało dobrą dostępność komunikacyjną, a rozpoznawalność i oryginalność kojarzyć się będzie ze Szczecinem nie tylko jego mieszkańcom.

Największe imprezy – jak już wspomniano – odbywają się na Wałach Chrobrego, które leżą w centrum i bezpośrednim sąsiedztwie Odry. Proste pytanie: dlaczego więc nie można nazwać tego miejsca „sercem miasta”? Problemem jest tu komunikacja kołowa, która odcina trasą szybkiego ruchu rzekę Odrę

od Wałów Chrobrego. Na czas imprez droga ta jest zamykana. Ostatnie duże imprezy zorganizowane na tym obszarze umożliwiły mieszkańcom po raz pierwszy od wielu lat oglądanie Wałów Chrobrego i Zamku z drugiej strony Odry. Szczecin, a konkretnie jego centrum, jest najlepszym przykładem na to, jak bardzo komunikacja wpływa na rozwój, a tym samym tożsamość miasta.

„Spośród miast, które na skutek działań wojennych utraciły swoje historyczne centra, szczególnie decyzje o poniechaniu ich pełnej rekonstrukcji dotyczyły” m.in. Szczecina. „Zabrakło koniecznej dalekowzroczności, a pojęcie »tożsamości miejsca« było wówczas na tyle iluzyjnym, że poza przestrzennie zachowanym terytorium starówki tylko nieliczne obiekty wskazują na jej dawny charakter i przeznaczenie.” W tamtych czasach „nowoczesna” z założenia promenada odcięła ostatecznie historyczne centrum Szczecina od Odry⁴.

Najbardziej atrakcyjne miejsca w Szczecinie z punktu widzenia historycznego i widokowego, Wały Chrobrego i Zamek Książąt Pomorskich, Starówka i rzeka Odra, zostały pozbawione możliwości rozwoju przestrzeni pieszej ogólnodostępnej – miejsc wypoczynku, spotkań – przez trasy szybkiego ruchu (il. 4).

Funkcjonowanie człowieka to również układ krwionośny łączący wszystkie, nawet najmniejsze komórki ze sobą. Miejscem, do którego dążą wszystkie „trasy krwioobiegu” jest serce. „City” miasta też powinno skupiać w swoim najbliższym otoczeniu komunikację (drogi kołowe, z indywidualną komunikacją samochodową, motorową i rowerową; zbiorową: tramwajową, autobusową, kolejową) umożliwiającą dotarcie tu z każdego miejsca miasta.

„Publiczna przestrzeń współczesnego miasta (...) staje się (...) *salonem towarzyskim*, miejscem spotkań, przestrzenią dla kultury, artystycznych manifestacji – łatwiej znajdujących tu odbiorców niż w tradycyjnych świątyniach sztuki. Miejscem wypoczynku, spędzania wolnego czasu. Miejscem, w którym należy się pokazywać i w którym mieszkańcy miast i przybysze przebywają chętnie. Miejscem żywych, realnych kontaktów poza światem wirtualnym. Kwintesencją MIASTA”⁵. Właśnie takiego miejsca brakuje w Szczecinie.

W Szczecinie takie miejsce musi być stworzone. Naturalna przestrzeń położona w centrum, a jednocześnie skupiająca jedne z ważniejszych miejsc historycznych jest – jak to już zostało opisane wcześniej – podzielona trasami szybkiego ruchu (il. 4). Całkowita zmiana tej sytuacji jest niemożliwa. Jeśli Szczecin ma stać się symbolem mariny, to musi funkcjonalnie i przestrzennie połączyć się z wodą. Wymagać to będzie wielu nakładów pracy planistycznej i budowlanej, związanej z ogromnymi kosztami.

Przykre jest, że coraz częściej szczególnie ludzie młodzi, chociaż nie tylko, na miejsce spotkań, spędzania wolnego czasu, wybierają galerie handlowe. Czy przed ludźmi kreuje się taka rzeczywistość, w której ich ulubionymi miejscami staną się centra handlowe, w swojej ofercie mające prawie wszystko: sklepy mniejsze i większe, kawiarnie, restauracje, różnego rodzaju bary, kino, sale gier? Miejmy nadzieję, że nie. Musimy im stworzyć miejsca alternatywne, gdzie znajdą kontakt z pięknym krajobrazem, przyrodą, będą mieli możliwość posiedzenia pod drzewem, spaceru w słońcu, popływania łodzią. Na szczęście jeszcze są, chociaż małe, ale ciekawe miejsca, szczególnie te przy ciągach pieszych, które przy ładnej pogodzie zapełniają się szybko.

Wskrzeszenie lokalnej tożsamości miasta to również znalezienie szczególnego miejsca, które będzie jego symbolem, a przybysze będą o nim opowiadać i mile je wspominać. Jednocześnie stanie się tętniącą życiem przestrzenią dostępną tylko dla pieszych, z wtopioną w nią wodą, ale dobrze skomunikowaną z całym miastem.

Koncepcja rozwoju miasta powinna uwzględniać potrzeby mieszkańców i odwiedzających je przyjezdnych, którzy chętnie będą do niego wracać. Musi nadać niepowtarzalny charakter całemu miastu z jeszcze bardziej niepowtarzalnym jego „sercem”. To niewątpliwie trudne zadanie, ale konieczne. Pomysłów jest wiele, sztuką będzie wybranie i zrealizowanie najlepszego, pozwalającego na zrównoważony rozwój Szczecina jako miasta żagli, studentów i wielu chętnie przybywających tu gości. To zadanie dla

architektów, ale również, a może przede wszystkim – dla władz miasta, które w rozsądny sposób zainwestują w niezbędne inwestycje i przyciągną inwestorów gotowych realizować przyjęte założenia.

Przypisy

¹ Prezydent Szczecina Piotr Krzystek przedstawił wizję rozwoju miasta, w ramach której Szczecin przyszłości projektowany jest jako *Floating Garden*. Szczecin odwraca się w stronę wody, ekologii i zamierza połączyć zalety metropolii i miejsca wygodnego do życia. *Floating Garden* albo „Pływający Ogród” to komunikat, który mówi o otwartości miasta, jego transgraniczności i wizjonerstwie. Podkreśla jego wielokulturowość i wielojęzyczność. Wizji podporządkowane mają być m.in. miejskie inwestycje, które powinny realizować założenia miasta pro-ekologicznego i nowoczesnego.

² Źródło – Urząd Miejski w Szczecinie.

³ Zrównoważony rozwój gospodarki wodnej powinien przynieść projekt pod nazwą „Poprawa jakości wody w Szczecinie”, który jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Ma on m.in. na celu zredukowanie zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego i rzeki Odry, zredukowanie zanieczyszczeń gleby, wód podziemnych i powierzchniowych w mieście i okolicach, poprawę jakości i zaopatrzenia w wodę.

⁴ W. Bał, R. Dawidowski, M.A. Szynski, *Architektura polska lata 1945–1960 na obszarze Pomorza Zachodniego*, Wyd. Walkowska, Szczecin 2004, s. 88-93.

⁵ J. Gyurkovich, *Przestrzeń publiczna – między tradycją i przyszłością*, Czasopismo Techniczne, z. 9-A/2005, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2005, s. 179.

The unique element distinguishing the city in the country-wide and international extent is the identity, expressed by characteristic urban space. The proper functioning of the city can be compared to the human body. The base of humanity is the brain. For the urban space such a "vital" are the local government representatives responsible for a city development – on the different administrative levels. The city of Szczecin has no luck for the persons who could importantly influence the development. The next to last President of the city has scared away investors very effectively, so not only moderated but hindered the possibilities of development. Hopefully some years ago the construction industry "boom" has begun and caused more optimistic climate for the city. Presently the new municipal authorities promise a great development of Szczecin and to be a metropolitan city of the Pomerania macro-region by the year 2050. The main guidelines for the development has been established on the pro-ecological and progressive concepts called the great vision of the Floating Garden¹. The city of Szczecin has a great conditions for such development: transboundary localization, rivers connecting Polish and German cities, lakes appropriate for marines and water leisure activities. The second important aspect of the vision is the concept of cultural and scientific centre. It is a proper direction, because even presently Szczecin is an academic city (18 high schools). That confirms the basis for sustainable development of the city – it is only to properly operate it.

The next important vital of human body is lungs. The city of Szczecin has a great "lungs" which is very intensive green areas. It is all around the city: forests (national – 2724,12 hectares, communal – 2345,68 hectares), parks – 142,5 hectares, the green areas at the lakes, green squares, street greenery, avenues and city squares (131 hectares), cemetery (the greatest Central Cemetery with area of 160,03 hectares). Generally the green ecosystem of the city has 530,5 hectares². The proper functioning of the city is also the kidneys, which filtrate and supply the body with liquids. Because of the large water areas among the city (around 23,9% of the total area) it is one of the most important features – it should

be the main asset of the city development. The quality of water is not bad, but the program of Water Quality Improvement is going to regulate the water management system³. The localization of the city at the riverbank of Odra led to the Tall Ship Races finals in year 2007 – the city of Szczecin was known to all the world. The city was prepared for incoming of 1,5 million tourists from all over the world – finally 2,5 million tourists visited the city of Szczecin and showed that there is a need to organize such events. The main place of the event was Wały Chrobrego area, where all the great events take place (such as annual "Days of the Sea") and other. This place could be "the heart of the city", but the struggle is that it is normally inaccessible due to the communication reasons.

The heart is the main vital of the human body. Even if the other vitals do not function properly, the body still can exist based on the heartbeats. Hopefully the discussion how to bring back "the heart of the city" is in progress. Unfortunately there is no such "a heart of the city" as in Kraków, Gdańsk or Wrocław. The city of Szczecin has many charming places that could function as its "small hearts". The area of Jasne Błonie which is connected with the Kasprowicza Park is such a place for many inhabitants. It is a park localized in the centre of the city where the citizens spend their free time all over the year. It is mainly associated with the Pope John Paul the Second who has met with the inhabitants of Szczecin over there. Presently there is a monument of the Pope and the place is often visited by citizens. Apart from the charm and direct neighborhood of the Municipality, different number of visitors it is still not the main "heart of the city". The city should have such a remarkable place which will be the most vital part of the city, where the communication accessibility will be very good, identity and originality will create an association with the city of Szczecin and its citizens. The greatest events usually take place at Wały Chrobrego, area localized in the city centre and in the direct neighborhood of the Odra river. The simple question is: why we cannot call this place "the heart of the city"? The problem is that the main communication artery cuts off the area from the riverbank. For the time of events the artery is closed down. The city of Szczecin is an representative example how the communication influences the city development and identity.

"Among the cities which have lost their historical centers due to the war conflicts, the decisions to give up full reconstruction of the areas concerned Szczecin as well. It was a lack of visionary approach and the »identity of place« was such a illusion, that apart from the spatial remaining only the single dispersed buildings point out the past function and appearance". In those times the "modern" promenade cut off the historical centre from the Odra river⁴. The two most attractive places in city of Szczecin from the historical and visual point of view: Wały Chrobrego and Pomeranian Princess Castle have been totally deprived of space to develop the leisure and meeting areas because of the communication arteries (Ill. 4).

While mentioning the functioning of the human body it cannot be forgotten about the circulatory system, which connects all the elements, the smallest cells together. The main place where the blood is pumped is a heart. The true "heart of the city" should also gather in the direct surrounding communication which gives an access to the place from any point of the city. The roads for cars, motorbikes, bicycles and public buses should lead to the main point of the city. It is very important to plan the various manners of communication (trams, busses etc.). The nearness of the railway is important as well.

"The public space of modern city (...) becomes (...) social circle, place of meetings, space of culture and artistic manifests – they find here their receivers much easier than in the traditional temples of art. The place of leisure, spending free time. The place where one should appear and where the citizens and incomers come gladly. The place or lively, real contacts beyond the virtual reality. The quintessence of the city"⁵. It is such a place the city of Szczecin deserves mostly.

The place playing role of "the heart" for the city has to be created. The natural space in the city centre, gathering the most important historical places is fragmented by the communication artery (Ill. 4). The total change of the situation is barely impossible. The city of Szczecin has to become a symbol of water and marina it has to connect with the river. The connection demands changes of the communication system and spatial arrangement leading to the improved accessibility of the place.

It is a bit annoying that often and often young people and others consider as the best place for spending a time the commercial centers. Is this a coming reality where the favorite places are huge commercial facilities concentrating mostly everything in their space (shops, coffee bars, restaurants, bars etc.)?

Fortunately not. We have to create alternative places, where they will stay in a contact with the landscape, nature, possibility of sitting under a tree, a walk in the sun, sailing. Fortunately there are still some small interesting places, particularly these at the pedestrian areas, which are getting full of citizens.

The reincarnation of identity of the city is also about finding the special place, which will be the symbol of the city – well-remembered and praising by incomers. At the same time it is becoming a lively urban space accessible only for the pedestrians, mixed with the water and well-communicated with all the city. The concept of the city development should take into consideration the real needs of the citizens and incomers. It has to give an unique character or the city, with the pulsing "heart". It is definitely a difficult task, but essential. There is a lot of ideas and concepts so it is going to be hard to select the best one – stimulating the sustainable city development. It is a task for architects, but it is also, or maybe firstly for municipal authorities, who will manage successfully important investments and will attract new investors.

Endnotes

¹ The presentation of the development vision carried out on 14th April 2008 by the President of the city Piotr Krzystek introduced the concept of the Floating Garden. The new vision is a revolution in city development. It assumed the redirection of the city development, mainly to the water area, ecology and it intends to combine metropolitan features with a comfort of living. The Floating Garden vision is a message sent from city of Szczecin to the world. It says about openness, transboundary and visionary approach. It underlines the multicultural and multilingual aspects. The all investments have to be subordinated to the vision, and should realize the concept of proecological and modern city. One of the first investments is going to be carried out on the Śródmieście area including Łasztownia, Kępa Parnicka, Grodzka, Zielona, Bielawa, Wenecja and Jaskółcza. The Howard Holdings Company is going to realize the modern city space. The new vision is going to be extended for all the investments and infrastructure of the city (communication, stadium, concert hall). The new vision is the result of local authorities works. Through the vision the city of Szczecin is going to be competitive in the Euroregion. The established vision is going to put the city of Szczecin in the group of the most creative cities of Europe. The project includes the analysis of brand condition, social acceptance from inhabitants and incomers, elaboration of Visual Identification System for the city.

² The area data is based on the Municipal publications.

³ The sustainable water management should be brought by the project called "Water Quality Improvement" supported by the European Union Funds. It has to reduce pollution of the Baltic Sea and Odra River, soil pollution, underground water pollution and others – also improvement of water supply system in the city.

⁴ Based on the book: W. Bał, R. Dawidowski, A. Szymiski, *Polish Architecture of the years 1945–1960 on the Western Pomeranian area*, Szczecin 2004, p. 88-93.

⁵ J. Gyurkovich, *Public space – between tradition and future*, Czasopismo Techniczne, z. 9-A/2005, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2005, p. 179.

Bibliografia – Bibliography

- [1] Bał W., Dawidowski R., Szymiski M.A., *Architektura polska lata 1945–1960 na obszarze Pomorza Zachodniego*, Wyd. Walkowska, Szczecin 2004.
- [2] Bieda K., *Przestrzeń uliczna miasta nie tylko dla samochodów*, Czasopismo Techniczne, z. 9-A/2005, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2005.
- [3] Czekiel-Świtalska E., *Wpływ planowania przestrzennego na rozwój miasta*, Przestrzeń i Forma 4/2006, Wydawnictwo Hogben, Szczecin 2006.

- [4] Gyurkovich J., *Przestrzeń publiczna – między tradycją i przyszłością*, Czasopismo Techniczne, z. 9-A/2005, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2005.
 [5] Wejchert K., *Przestrzeń wokół nas*, Wyd. Fibak Noma Press, Katowice 1993.

1)

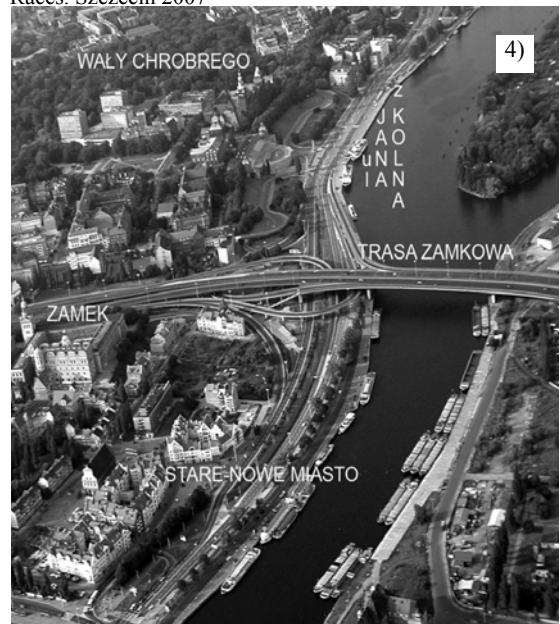
2)

II. 1, 2. Zlot żaglowców. Szczecin 2007 r.
 III. 1, 2. The Tall Ship' Races. Szczecin 2007

3)

II. 3. Odra – w centrum miasta
 III. 3. Odra – In the city centre

4)

II. 4. Centrum Szczecina
 III. 4. Centre of Szczecin
 II. 5. Wały Chrobrego i poniżej zamknięta na czas Dni Morza dla ruchu kołowego ul. Jana z Kolna
 III. 5. Wały Chrobrego and below Jana z Kolna street closed for rotary motion in See's Days time

5)